

چهار جستار ساختاری در نقد ادبی

دکتر مهدی دریائی

www.ketab.ir

۱۴۰۰

سرشناسه	:	دریائی، مهدی، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور	:	چهار جستار ساختاری در نقد ادبی، مهدی دریائی
مشخصات نشر	:	تهران: نشر بید، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	:	۲۱۰ص، ۱۴×۲۱سم
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۳۰۹-۰۶۷-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
موضوع	:	گلشیری، هوشنگ، ۱۳۷۹-۱۳۱۶- نقد و تفسیر
موضوع	:	زنت، ژرار، ۱۹۳۰م- دیدگاه درباره روایتگری
موضوع	:	Genette, Gerard – Views on Narration (Rhetoric)
موضوع	:	داستان‌های فارسی- قرن ۱۴- تاریخ و نقد
موضوع	:	Persian fiction – 20th century – History and criticism
رده بندی کنگره	:	PIR۲۸۶۹
رده بندی دیویی	:	۸۷۳/۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۷۵۴۶۱۳

انتشارات بید

تلفن: ۰۹۱۸۳۶۳۰۱۳۱ - ۴۴۲۴۲۷۵۱

چهار جستار ساختاری

در نقد ادبی

دکتر مهدی دریائی

• چاپ اول: ۱۴۰۰ • شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه • ناشر: بید

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۰۹-۰۶۷-۷

قیمت: ۹۵,۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر برای مولف محفوظ است.

فهرست

۱..... مقدمه

جستار یک

مؤلفه‌های روایی «ژرار ژنت» در داستان کوتاه «معصوم اول» اثر هوشنگ

گلشیری..... ۳۱

جستار دو

گونه‌شناسی روایی در دو داستان «پرنده فقط یک پرنده بود» و «هر دوروی یک سگ»

اثر هوشنگ گلشیری..... ۷۱

جستار سه

زیبایی‌شناسی روایت بر مؤلفه وجه «ژرار ژنت» در مجموعه داستان «نیمه تاریک ماه» اثر

هوشنگ گلشیری..... ۹۹

جستار چهار

نگاهی بر عناصر داستان، انواع نشانه و کارکردهای آن در داستان کوتاه «عصیان یک نیاز

لنگرودی» اثر «قاسم کشکولی»..... ۱۲۹

پیوست..... ۱۶۵

منابع..... ۲۰۷

مقدمه

ساختارگرایی چیست؟

سده‌ی بیستم در حوزه‌ی علوم انسانی و هرآن‌چه به تاریخ اندیشه مربوط می‌شود، تحولات دگرگون‌کننده و بنیان‌افکنی را به خود دیده است. سیل عظیم نظریه‌ها و رهیافت‌ها، درهم‌تنیدگی خیره‌کننده‌ی علوم و ظهور مطالعات میان‌رشته‌ای، نیاز پژوهشگران را به بهره‌گیری از اصول نظری ارایه‌شده در شاخه‌های گوناگون دوچندان کرد. اما چنانچه نیک بنگریم، مبدأ عمده‌ی این جهش‌ها را می‌توان در جنبش‌های نیمه‌ی نخست این سده ریشه‌یابی کرد که در این میان، ظهور «ساختارگرایی» جایگاهی ویژه دارد. ساختارگرایی به مثابه یکی از بارزترین جنبش‌های تاریخ اندیشه‌ی آدمی، در فاصله میان دو جنگ جهانی متولد شد. اما اندیشه‌ی «ساخت» از قدمتی به مراتب طولانی‌تر برخوردار است. این اصطلاح در قرن هفدهم میلادی به واژگان زیست‌شناسی افزوده شد و در قرن نوزدهم در مطالعه‌ی زبان، ادبیات، و نیز فلسفه به‌کار رفت.

واژه‌ی «ساختار» که هم راستا و تحت تأثیر پیشرفت‌های علوم پایه به علوم انسانی وارد شد، خود آشکارا بیانگر هدف و گرایش این جنبش است: یعنی بررسی هر پدیده به مثابه‌ی بخشی از ساختاریک «نظام» (سیستم) که در خود و به خودی خود غایتی دارد. مسلماً اصطلاح «نظام» که امروزه نزدیک‌ترین اصطلاح به مفهوم «ساخت» به شمار می‌رود، نسبت به این همراه کنونی‌اش به مراتب قدمتی بیشتر دارد. بنابراین پیش از هر سخن باید در همین گام نخست رابطه میان این دو مفهوم را روشن ساخت. بهترین راه برای این کار استفاده از اصطلاح سومی است که در کنار این دو، کاربرد می‌یابد یعنی «نقش». بر اساس دیدگاه معیار ساختارگرا، «ساخت» در اصل، ساخت یک نظام است و نظام از نقش برخوردار است. ساخت‌ها فی نفسه نقشی ندارند، اما نظام‌ها نقش دارند. آن هم به این دلیل که از ساخت برخوردارند. برای نمونه نظام چراغ‌های راهنمایی و رانندگی نقش کنترل ترافیک را برعهده دارند. ساخت این نظام از دو چراغ قرمز و سبز تشکیل شده که در تقابل با یکدیگرند. معنا در بیرون و فراتر از نظام وجود ندارد، بلکه برهم‌کنش درونی اجزای این ساختار خودبسنده است که معنا را ایجاد می‌کند. دو نظام مختلف یعنی دو نظامی که نقش‌های متفاوتی دارند، می‌توانند از «صورت» واحدی برخوردار باشند. یک نکته‌ی مهم و قابل اشاره این است که ساخت را نباید با «صورت» یکی دانست. صورت از محتوا جداست در حالی که ساخت در مفهوم ساختارگرایانه‌اش محتوای دلالتی نظام است.